

NYERHVERVELSER 1962-1964

Alexander Okolicsanyi: Poniatowski-monumentet i eksil. Akvarel. 25,8×35,2 cm. Betegnet: Homel 1883. Skænket Thorvaldsens Museum i januar 1962 af den russiske fyrstinde Serge Cantacuzène, ligesom kunstneren beslægtet med fyrst Paskiewicz.

Det var Polens erobrere, den russiske feltmarskal Iwan Paskiewicz, der i 1836 havde givet ordre til at Thorvaldsens broncestatue skulle skilles ad og fragtes til Modlin, hvor den blev opmagasineret i en fæstningskælder. Man mente fra russisk side, at Poniatowskis liv hverken havde udmærket sig ved store eller berømmelige gerninger, hans landsmænd havde kun gjort ham til helt for at fyre op under de patriotiske følelser, der altid havde haft tilbøjelighed til at skade Rusland, og »afbryde de med den polske nation knyttede bånd«.

Allerede fire år senere var Poniatowski glemt, i hvert fald af dem, der nu fandt kasserne frem. Man troede, at det drejede sig om Polens sidste konge og lod monumentet stille op på en af fæstningens bastioner til ære for czar Nikolaj I. Czaren genkendte imidlertid den polske helt og gav ordre til, at statuen skulle slås sønder og sammen, men det lykkedes fyrst Paskiewicz at få ham til at skifte mening. Czaren forærede den til Paskiewicz med en bemærkning om, at han kunne placere den, hvor han ville. I 1846 lod fyrsten den flytte til sit gods Homel, hvor den blev stillet op på en terrasse i parken omgivet af tyrkiske kanoner og med en storartet udsigt over det russiske landskab, således som det ses på Alexander Okolicsanyi's akvarel. Først i 1921 blev Poniatowski-monumentet givet tilbage til Polen og opstillet i Warszawa.

L.B.J.

Thorvaldsen: Elisabeth Christine Saxtorph, f. Sibrand. Reliefmedaljon i bronzeret gips. Originalmodel. Højde: 49,5 cm, bredde: 43,0 cm. Signeret: »B. Thorvaldsen. Fe(c) 1793.«

Thorvaldsen: Læge, etatsråd Mathias Saxtorph. Reliefmedaljon i bronzeret gips. Originalmodel. Højde: 49,3 cm, bredde: 43,0 cm. Signeret: »B. Thorvaldsen. Fec 1793.«

Begge medaljoner erhvervet fra familieejere november 1962.

For en udførlig behandling af Thorvaldsens portrætmedaljoner henvises til: Else Kai Sass, Thorvaldsens Portrætbuster, I, Kbh. 1963, s. 26 ff. Af Saxtorphmedaljonerne i særdeleshed: ibidem, s. 75 ff.

I sin biografi over Thorvaldsen, hvor de forhåndenværende fakta undertiden får en let romantisk og sentimental retouche, fortæller Just Mathias Thiele følgende om et venskab, der blev stiftet mens Thorvaldsen som ganske ung besøgte Akademiets frihåndsskole:

»I de Aar, han besøgte denne Skole, gjorde han Bekiendtskab med en Jevnaldrende, som stadigt var hans Sidekammerat, og som senere i en anden Retning erhvervede sig et udmærket Navn i Danmarks Lægestat. Det var Drengen, Mathias Saxtorph, som, svag og lille af Legemsbygning, kastede sig under den stærkere Bertel Thorvaldsens Beskyttelse, naar de om Aftenen mellem vilde Kammerater forlode Charlottenborg. Denne

gode Tieneste af den venlige, fattige Dreng blev snart bekiendt i den gamle Saxtorphs Huus og paaskiønnedes ved, at han blev indbuden til at komme der tilbords et Par Gange om Ugen. Dette Bekiendtskab varede endnu i nogle Aar, indtil de to Drenges forskellige Veie førte dem fra hinanden.

Men Thorvaldsen skiltes ikke fra dette Huus, uden at vise sin Taknemlighed. Da han havde erhvervet nogen Øvelse i at modelere, udførte han en Portræt-Medaillon af den gamle Prof. Mathias Saxtorph, hvilken han bragte Familien som Foræring, efterat have faaet Rahbek til at forsyne det med et Vers. Af denne Medaillon, som saaledes maa antages at være et af vor Kunstners første Arbejder, forefindes endnu adskillige Afstøbninger«.

Den omtalte portrætmedaljon af den kendte læge og stadsaccoucheur, etatsråd Mathias Saxtorph (1740-1800) er nu sammen med sin pendant, en medaljon af hustruen, Elisabeth Christine, f. Sibrand (1746-1823), blevet erhvervet til Thorvaldsens Museum.

Begge portrætter er indsat i en oval ramme, profileret med kymation og perlestav. Lægen vender sin profil mod venstre; han bærer en frakke med bred, udslået krave, og kalvekrøs. Hans buste er afskåret lidt nedenfor skulderen og under brystet. Her, på armens afskæring, er medaljonen signeret og dateret: B. Thorvaldsen. Fec. 1793.

Forneden er modelleret en plade med skruehoveder i hjørnerne, som for at give illusion af, at den er fæstnet til baggrunden. På denne plade findes det vers af Rahbek, Thiele omtaler:

Ham Signer Moderen
Med Spæde Børn i Favn
og Froe Staar Manden Hos
og Signer Saxtorphs Navn
XXIX October MDCCLXXXIII Rahbek

Busten af hans hustru er højrevendt. Der er ikke gjort meget for at karakterisere hendes dragt, men man lægger mærke til den lille broche på brystet; deri anes et hovede. Hendes hovedtøj er imidlertid omhyggeligt udført, det er dominerende i størrelse og er karakteristisk ved en smuk ornamentbort langs kanten. Busten er forneden afskåret som sin pendant, og bærer den samme signatur og dato. Også indskriftpladen er på sin plads, her dog med en mere beskeden tekst:

Medaljonerne er efter omstændighederne velbevarede, men har ikke undgået at lide overlast i tidens løb. Begge har været knækket tværs over. På Mathias Saxtorphs medaljon går bruddet mellem bustens afskæring og indskriftspladen. Ramme og medaljon er for begges vedkommende støbt i ét stykke, og sporene efter bruddet ses tydeligt hele vejen over. På bagsiden er der over brudstedet spartlet et tykt lag gips ved reparationen. Mindre spor af beskadigelse ses endvidere ud for portrættets næsetip og øjenbryn. Mere uheldigt placeret er bruddet på hustruens medaljon, her går det i højde med halsen. For begge medaljoners vedkommende er laget af guldbronze meget tykt, de er tydeligvis blevet opforgylt ved reparationerne, men til skade for detaljerne, der nu er noget tilslørede.

Saxtorph selv virker en kende stiv, hovedet er løftet lidt og hagen skudt frem, blikket er stirrende og læberne sammenpressede; fremstillingen er ufri, den vover sig ikke for langt ind på en menneskelig karakteristik – måske af reverens for den portrætterede – og resultatet er snarest en smule upersonligt forskønnende. Hans hustru, derimod, er friere og mere levende portrætteret, her har Thorvaldsen heller ikke gået forbi de detaljer, der er menneskeligt karakteriserende. Som udtryk for den unge Thorvaldsens talent er disse to medaljoner overbevisende og vigtige vidnesbyrd.

Portrætligheden kan vi dog kun vanskeligt dømme om. Thorvaldsen – eller en af hans elever – udførte senere i Rom en buste i marmor af Saxtorph. Som forlæg til denne har han haft et mådeligt portrætstik af G.L. Lahde fra 1798, ikke noget godt udgangspunkt for en gengivelse af et fysiognomi, der på dette tidspunkt må have været næsten udvisket af Thorvaldsens erindring. Står Lahdes fem år senere portrætstik – der også viser Saxtorph i venstrevendt profil – til troende, er det imidlertid korrekt, at Thorvaldsens medaljon viser hans velynder i en noget forædlet udgave.

Thiele nævnte, at medaljonerne forefandtes i »adskillige Afstøbninger«. Lægen Paul Scheel, en elev af den gamle professor Saxtorph, er bestilleren bag ovennævnte marmorbuste. Han havde været i Rom 1800 og truffet Thorvaldsen der. Efter tilbagekomsten sender han Thorvaldsen et brev (20. maj 1801), hvor bestillingen omtales indgående. Han mener, at det nævnte portrætstik af Lahde, der er vedlagt, vil være tilstrækkeligt forlæg til en grovhugning af busten. Derpå tilføjer han: »– Vollenden müssen Sie

es in Kopenhagen, wo Sie das Medaillon oder die Form dazu unter Ihren Sachen aufsuchen müssen. Den einzigen Abguss den die Etatsræthin Saxtorph besass, ist beim Einpacken zerbrochen, wie sie von Kopenhagen nach Schlagelse umzog, ich konnte kein andres auftreiben.«

Det er utvivlsomt dette brud, der har sat sine tydelige spor på vort eksemplar. At Scheel ikke var i stand til at opdrive andre eksemplarer af medaljonen, kunne desuden tyde på, at afstøbningerne af den ikke var så talrige, som Thiele troede. Faktisk er museets nyerhvervelser de eneste kendte eksisterende.

Mathias Saxtorph blev begravet på Assistens kirkegård ved sin død 1800, og hans søn Johan Sylvester – Thorvaldsens forømtalte kammerat i akademiårene, som Thiele fejlagtigt kaldte Mathias – lod her opstille et lille mindesmærke i marmor med et indsat brystbillede i relief, hvilket »en Kunstner og Digter nogle Aar før hans Død havde forfærdiget som Tabula Votiva med Randinskription(!): »Ham signer Moderen med spæde Børn i Favn, og froe staar Manden hos og signer Saxtorphs Navn«« (E. Ingerslev: Mathias Saxtorph og hans samtid, Kbh. 1913, p. 158). Her er måske en af de afstøbninger, Thiele omtaler, men graven på Assistens kirkegård er forlængst fjernet, og medaljonen er sikkert forsvundet samtidigt hermed. Den kendes nu kun fra denne beskrivelse.

Reliefmedaljoner er ikke ualmindelige i Thorvaldsens unge år, de er typiske for hans kunst, som den udfoldede sig i tiden før afrejsen til Rom. Kun undtagelsesvis udfører han sådanne medaljoner som moden kunstner, og da næsten kun til bestemte formål, gravmæler. På den protestantiske kirkegård i Rom findes Goethe filius, August von Goethe (udført 1831) samt maleren Heinrich Reinhold (udført 1825). Begge originaler i marmor, der fandtes indsat i gravstenene, er med årene blevet hårdt medtaget af vejrliget, og er nu erstattet af moderne bronzekopier. Fra Thorvaldsens sidste år kendes også et medaljonportræt af Henrik Steffens, udført på Nysø 1840.

Ungdomsårenes talrige medaljonportrætter – fra samme år som Saxtorphmedaljonerne, 1793, kendes otte andre, og endnu nogle kan dateres til årene umiddelbart derefter – deler sig stilistisk i to grupper. Portrættet af tegnelæreren E.H.Löffler (1796) er karakteristisk for den kvantitativt mindste – og vel også seneste – af disse to grupper. Det er afskåret umiddelbart under halsen, i et snit fra skulderhøjde og ned til nøglebenet. Den portrætterede er således berøvet klædedragtens eventuelle attributter, og

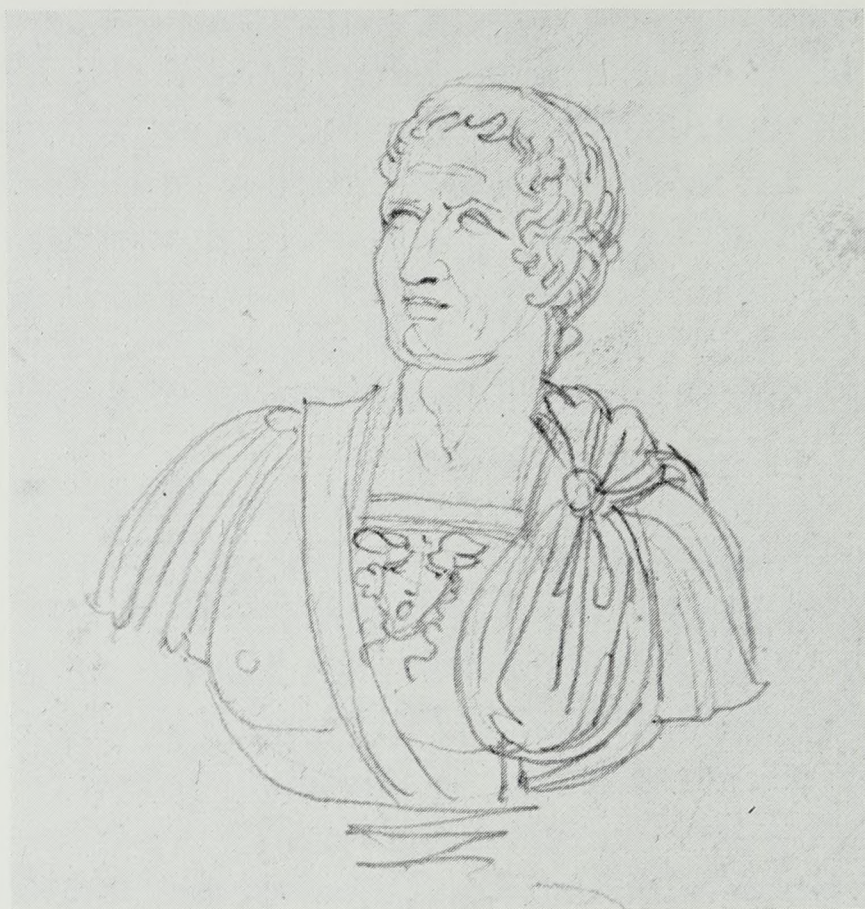
virksomheden er både nøgen og nøgtern, som en senantik portrætbuste. Der er et umiddelbart slægtskab mellem dette portræt af Løffler og to – formentlig senere – medaljonportrætter: en ukendt dame (1796?) og arkitekten Carlo Bassi, der temmelig sikkert er udført kort efter ankomsten til Rom, 1797. Forbilledet for Løffler-portrættet med stilistiske efterfølgere er at finde i Sergels klassiciserende stil, slående er især Løfflers overensstemmelse med den svenske billedhuggers medaljonportræt af N. A. Abildgaard fra 1794, nu på Statens Museum for Kunst (jfr. Else Kai Sass, Thorvaldsens Portrætbuster I, p. 26ff. med gengivelser).

Den anden gruppe er mere omfattende og har forbindelse med Thorvaldsens virke som portrættegner; medaljonerne kan ses i sammenhæng med hans små ovale portrætter i bly og akvarel, de er alle i det sene 1700-tals stil. De portrætterede tilhører det københavnske borgerskab – nogle venner, andre mennesker, han traf i velyndernes omgangskreds. Her møder vi konferensråd Reiersen, administrator Jensen og skuespilleren Michael Rosing, og det er i denne kreds etatsråd Saxtorph og hans hustru skal placeres. Også stilistisk hører medaljonerne hjemme her. Ø.H.

Thorvaldsen: Romersk portrætbuste. På bagsiden brudstykke af et landskab. Blyant. 11,4 × 9,6 cm. På kartonen: »tegnet af Conferentsraad Thorvaldsen. C. F. Wilckens Kustode«. Gave juli 1963 fra anonym. Gengivet på næste side.

Da Thorvaldsen, antagelig henimod 1800, tegnede denne romerske buste, var den at se i den åbne porthal i Villa Borghese's hovedbygning, det nuværende Museo Borghese. Øjensynligt har han dog ikke tegnet på stedet, men efter en gengivelse i Ennio Quirini Visconti's kobberstikværk om skulpturerne i Villa Borghese (Sculpture del Palazzo della Villa Borghese I, Rom 1796, Portico no. 36), som Thorvaldsen selv ejede.

I Thorvaldsens Museums samling af tegninger findes et lignende rids, erhvervet 1935, af en anden romersk buste, der også er tegnet efter et stik hos Visconti. Bag på dette blad finder man den resterende del af landskabet på den nu erhvervede tegnings bagside. En tredje tegning, der har sammenhæng med disse to, findes i privateje. Også den er tegnet efter Visconti, og den gengiver en af de tolv buster af suetonske kejsere, der findes i Villa Borghese's store forhal. Disse antikefterligninger fra det 16. århundrede har dr. phil. Vagn Poulsen netop i nærværende skrift p. 70 kunnet drage ind i sin redegørelse for et portræthovede i Thorvaldsens antiksamling.

Sådanne rids efter virkelige eller nyere antikker har lige saa vel som buster, Thorvaldsen kunne se i romerske samlinger, og afstøbninger, han med tiden selv erhvervede sig, udgjort det materiale, hvoraf han skabte de antikiserende træk i sine portrætbuster. For eksempel modellerede han i 1818 et portræt af den engelske højkommissær over de ioniske øer, Sir Thomas Maitland, og iførte da englænderen et romersk brystharnisk med ærmeflige som på den gengivne tegning.

D.H.

Broderet gulvtæppe. 3,22 × 3,38 m. Museet modtog i august 1963, som gave fra fru Karen E. Engelhardt (1888-1964) et broderet gulvtæppe til værelse XXI, den såkaldte »læsestue«.

Tæppet er udført med korssting, og materialet er uld i farverne sort, beige og brun. Mønstret og farverne er M.G. Bindesbølls, idet terrakottagulvets mosaikmønster i læsestuen er taget til forbillede. Fru Engelhardt har ved tæppets form og tekniske udførelse haft bistand af malerinden Margrete Drejer.

L.B.J.

J. Th. Lundbye: *Piazza Barberini*. 1846. Pen og vandfarve. 29 × 28 cm. Betegnet: *Piazza Barberina seet fra Huset, hvor jeg boer. 1ste Febr: 1846 J.T.L. (monogram)*. Udstillet i Kunstforeningen jan. 1954, nr. 61. Erhvervet sept. 1963 fra familieejere.

Efter at Lundbye i året 1845 omsider var brudt op fra sit »kjære Danmark« og den 14. juli var ankommet til Rom, slog han sig ned i J. A. Jerichau's værksted i Via Margutta. Gensynet med vennerne blev en bitter skuffelse for den tungsindige og tyndhudede Lundbye. Han led under at høre på »den Spot og de Skjeldsord, som Jerichau dagligt udgyder i rigeligt Maal over alt, hvad der er dansk«. Allerede i begyndelsen af september tænkte han på at flytte, hvis han blot snart fik penge hjemmefra, og han mærkede en længsel efter Danmark udvikle sig: »O Gud! naar jeg da tæn-

ker paa mine Venner i Kjøbenhavn, hvor iisnende koldt er da ikke Livet i det varme Italien«. I oktober begyndte han dog alligevel at føle sig hjemme i Rom og fandt sig et sted at bo. I sin dagbog skriver han: »Den 21 flyttede jeg fra Jerichau og Læssøe til et rart Logis paa Piazza Barberina, hvor jeg fra mine Vinduer seer saa mange herlige Ting paa Pladsen, saasom Bønder, Oxer, Æsler osv. Tillige er Hjemmet nu saaledes, at det ser ud som nogen kunde boe her; men der var ikke hyggeligt i Via Margutta, langt, langt, langt fra«.

Det er denne udsigt, Lundbye har gengivet på sin akvarel. På midten af pladsen hæver Berninis triton sin konkylie og sender en fin vandstråle i vejret, så spinkel som Lundbyes egen nyvakte lykke over at være i Rom. Hans pen har med stor ømhed indkredset lyset og skyggen i fontænen, mens bygningerne rundt om den kun er let ridset op. Lyset falder i rosa og blå toner over pladsens bagvæg, som gennembrydes af den lille gyde, der førte ud til Thorvaldsens »smaa værksteder«. Værkstederne er nu forsvundne, men en del af gyden er tilbage. Den bærer navnet Vicolo Barberini, men kaldtes tidligere, efter afspærringen ud mod pladsen, della Catena (kædens gyde) eller delle Colonette (de små støtters) med tilføjelsen dei Barberini.

I museets eje har allerede i mange år været en akvarel af Troels Lund, der omhyggeligt har afmalet Piazza Barberini og indgangen til Thorvaldsens gyde. I Lundbyes tegning er pladsens stemning i det romerske lys luftigere og finere udtrykt. Duften fra Roms orangerige haver er strømmet ind gennem malerens vindue i hans nye bolig.

D.H.

Thorvaldsen: Tre bygudinder. Bagside: Stående Muse. Blyant og sepialavering. 13,9×16,1 cm. På kartonen: »tegnet af Conferentsraad Thorvaldsen. C. F. Wilckens Kustode«. Erhvervet på auktion november 1963. Gengivet på næste side.

De tre bygudinder med murkrone på hovedet har Thorvaldsen tegnet efter et relief, der nu er hensat i et af Louvre's skulpturmagasiner (Fröhner: Notice de la Sculpture antique du Musée Impérial du Louvre I, Paris 1869, no. 464). Da Thorvaldsen kom til Rom, fandtes det i Villa Borghese's hovedbygning i samme sal som Bernini's statue af David. Relieffet ansås dengang for at være et meget betydeligt antikt kunstværk og sagdes at være udgravet ved Via Appia, men betragtes nu som en forfalskning. Thorvaldsen erhvervede en afstøbning af det, som endnu findes i museet (kat. 278).

Bagsidens stående Melpomene har Thorvaldsen også tegnet i Villa Borghese, og statuen findes nu ligeledes i Louvre (Fröhner, no. 391). Det er

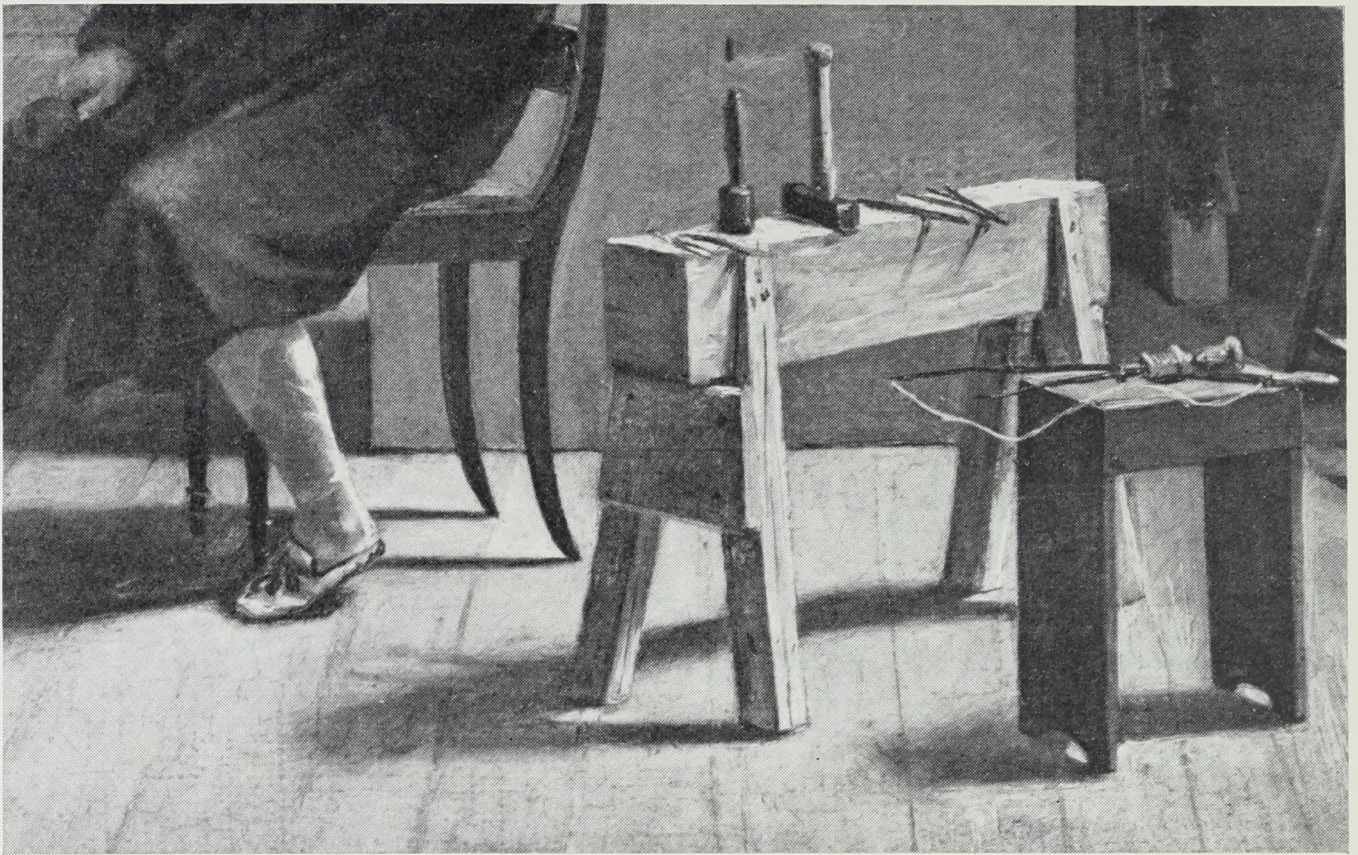

en romersk gentagelse af en hellenistisk musestatue, af hvilken der kendes mange kopier og som tidligere benævntes Polyhymnia. Den er stærkt restaureret, og hele den øverste del af både figur og klippe var på Thorvaldsens tid ganske ny. Fornyelsen nævnes af Visconti i 1796 og skyldes den romerske billedhugger Agostino Penna (død 1800), der var blandt de kunstnere, som restaurerede antikker for fyrst Marcantonio Borghese. Han hørte til den gruppe af endnu tøvende nyklassicistiske billedhuggere, der udførte den dekorative udsmykning i Villa Borghese i årene omkring 1780.

De to tegninger må dateres til tiden henimod 1800 og synes at være gjort direkte efter originalerne, hvoraf ingen i egentlig forstand var antikke. Relieffet var antagelig udført i det 18. århundrede, og musestatuen kompletteret af en billedhugger, der levede på Thorvaldsens egen tid. Dog har Thorvaldsen sikkert, ligesom Visconti, opfattet relieffet som et sjældent og ærværdigt monument og følt, at statuen var fornyet af en kunstner, der både i stil og ansigtsudtryk havde forstået at efterligne de bedste antikke forbilleder (*che nelle forme, e nell'aria del volto ha saputo imitare i più bei modelli dell'antica scultura*).

Da Thorvaldsen havde været i Rom i ti måneder, skrev han til Kunstakademiet i København: »Jeg har anvendt endel af min Tid med at coppere efter adskillige af de fornemmeste Antiker«. Til antikkopierne fra hans første romerår må vi også regne disse spæde tegninger, der endnu bærer præg af det attende århundrede.

D.H.

»Un violino con arco«. Gave juni 1964 fra billedhuggeren Vald. Vitus Nielsen.

I sin smukke artikel »Thorvaldsen og Musiken« (Kulturminde 1940) skildrede musikhistorikeren Godtfred Skjerne Thorvaldsens spil på fløjte, violin og guitar og beskrev det musikalske element i hans livsfornemmelse.

Overleveringen nævner ofte Thorvaldsens guitaraspil, som han efter Friederike Bruns udsagn dyrkede »med eiendommelig Aand og Lethed«. Den rolle, violinen spillede i Thorvaldsens romertilværelse, har Skjerne derimod måttet skildre udfra billedhuggerens regnskabsbøger. Instrumentets forekomst sporer han af poster som »un violino grande«, »un archetto nuovo da violino«, »cordicelle pel violino« etc., og en optælling af »ogetti che ora esistono nello studio del Sign. Comend. Thorvaldsen« i august 1836, i hvilken der tales om 54 violiner og 53 buer, tages som tegn på, at man har drevet sammenspil i studierne, medens det af bogføringen af den ugentlige udgift til en dreng »per tirare il violino« udledes, at Thorvaldsen også har deltaget i sammenspil uden for studierne, i La Società di Musica i Palazzo Sinibaldi.

Helt forsænket i musikens verden, som Skjerne var, mente han således fra Thorvaldsens atelier at kunne høre ekkoet af buens strøg over strenge. I virkeligheden var de instrumenter, hvis klang man hørte i værk-

stederne, af en helt anden art. Dér hørtes det tunge slag af blyslæggen mod mejslen, den klingre lyd af mejslen mod marmoret og marmorborets fræsen, når det bed i stenen. Et sådant marmorbor kaldtes violinbor på grund af den tilhørende bue, hvis udspændte streng, snoet om borets håndtag, bragte det i bevægelse, og det brugtes til gennembrydning af marmoret på steder, hvor mejselhug kunne knuse stenen, og til udboring af fine detaillier. Endnu idag står der i Carraras marmorværksteder drenge, hvis pligt det er at »tirare il violino«, at dreje boret med buen, medens billedhuggeren styrer dets retning. På Ferdinand Richardt's maleri af Thorvaldsen i atelieret på Charlottenborg i 1840 ligger billedhuggerredskaberne ved hans side: slægger, mejsler, rasp tilligemed violinboret med sin bue, således som det ses på et udsnit af billedet gengivet på forrige side.

Blandt Thorvaldsens ejendele fandtes da også efter hans død »En Bore-Maskine (uden Bue og Boer)«. Det solgtes imidlertid på den auktion, der fandt sted i museets forhal i oktober 1849 over en del af hans efterladenskaber, og museet kan først nu indføje et sæt af det snildt formede værktøj med det forræderiske navn i sin samling af billedhuggerredskaber. D.H.